

Souček, Stanislav

Předmluva

In: Vondrák, Václav. *Vývoj současného spisovného českého jazyka*. Brno: Filozofická fakulta s podporou Ministerstva školství a národní osvěty, 1926, pp. [3]-8

Stable URL (handle):

<https://hdl.handle.net/11222.digilib/118638>

Access Date: 25. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Předmluva.

Mezi papíry, zbylými po prof. dru V. Vondrákovi, které jsme po jeho smrti (13. srpna 1925) na žádost jeho rodiny prohlíželi, našli jsme práci, na obálce nadepsanou :

Образование современного литературного чешского языка.

W. VONDRÁK,
Wien IX., Porzellangasse 24A.

Mimo nadpis (opakovaný pak ještě na listě 1.) je psána německy vlastní rukou nebožtíkovou na 55 listech po obou jejich stranách (rukopis má ovšem číslovaných listů 52, Vondrák však dopsav jej přidal na l. 6a popis hláskoslovných zvláštností bible Kralické a na l. 20b a 20c obšírněji proti původnímu napsání zpracoval zásluhy Jos. Dobrovského o nový spisovný jazyk, přidav výklad o jeho boji proti jazykovému novotění XVII. a XVIII. století, o tom, jak nápravu pokleslého spisovného jazyka hledal v četbě dobrých děl starých a v slovním pokladu řeči lidové, a na konec o podnětu jím bezděky daném k tomu, že mladší pokolení jazyk obohacovalo slovy vzatými z ruštiny a větší měrou, než jakou byl by zprvu připustil, i z nářečí českých a moravských; těmito přídávky počet listů popsaných vzrůstá na 55; přídávky tyto nejsou však jedinou stopou konečné úpravy).

Vedle toho ve zvláštních deskách se zachoval i její koncept (ostránkovaný, ale zpřeházený) a některé materialie k ní spolu s kusy konceptu k Vergleichende Slavische Grammatik. V tomto konceptu je práce ta nazvána „Geschichte der neuböhmischen Schriftsprache“.

Jiné materialie si po svém zvyku uložil v kartonovém obalu nějaké německé knihy, nadepsaném „Dějiny českého jazyka“. Tu vedle věcí použitých jsou i takové, jež do své práce chtěl vtěliti (při překladu Jakubcova ocenění Kollárových zásluh o obohacení české mluvy básnické z Literatury české XIX. století II, 1903, 218—219 si poznamenal: „nemám v mé práci“). Ale je jich málo

a nejdou přes r. 1909 (opis zprávy *an.* o Hýskových Dějinách t. zv. moravského separatismu z LF. XXXVI, 1909, 320).

Vondrák psal tuto práci r. 1908 a nejdříve ještě počátkem r. 1909, začal ji však možná již r. 1907: ke charakteristice Vrchlického užívá i jeho „Korálových ostrovů“, vydaných r. 1908 (tak již i v konceptu), mluví o „Slovníku naučném“, který vydal J. Otto v 26 svazcích (1888—1908)¹ a o 2. části III. dílu Gebauerovy „Historické mluvnice jazyka českého“ praví (jen v opise na čisto), že co nejdříve („demněchst“) má vyjít 2. vydání její (vyšlo r. 1909). Hýskových „Dějin t. zv. moravského separatismu“ z 1. a 2. sešitu ČMM. XXXIII, 1909 při práci ještě neznal; na ně ho teprv upozornila noticka *an.* z 3. a 4. sešitu LF. 1909, ale již po opsání práce na čisto. S tímto datováním práce Vondrákovy souhlasí i změna v jejím nadpise, jak hned ukáží.

Psal ji pro „Encyklopedii slavjanskoj filologii“, kterou pod redakcí I. V. Jagiče r. 1908 začala vydávati carská akademie nauk v Petrohradě. Podle „Prospektu jazykozpytné části Encyklopedie“², přidaného k 12. sešitu této encyklopedie, prvému vydanému („Očerky istorii sovremennago literaturnago russkago jazyka (XVII.—XIX. věk)“ od Evg. Budde 1908), měly o českém jazyce jednat tyto práce:

- a) Historický úvod. V. Flajšhans (1 arch).
- b) Historická mluvnice staročeského jazyka. E. Smetánka (3—4).
- c) Образование современного литературного языка. В. Вондракъ (2—3)³.

¹ V tom je ovšem knihopisná nepřesnost: XXVI. díl Ottova Slovníka naučného vyšel r. 1907, XXVII., obsahující hesla s posledními písmeny v abecedě r. 1908, XXVIII., Doplnky, r. 1909. Nepřesnost tu vysvětluje koncept. V něm vynechaná čísla doplněna tužkou: „26 Bde. v. J. 1888 —.“ Psal jej tedy po vydání dílu XXVI. (1907) a před vydáním dílu XXVII. (1908), kdežto opis na čisto po vydání tohoto. V opise tomto dodal rok, kdy dílem XXVII. Slovník dokončen, ale zapomněl opravit počet dílů.

² Prospekt částí jednájících o písemnictví a o národopisu vůbec nevyšel.

³ Odtud název práce jeho v opise na čisto; koncept s německým názvem byl psán patrně ještě před tím, než mu do rukou přišel uvedený „Prospekt“, s dílem Buddovým vydaný r. 1908. Proto také práce Buddova na Vondrákovu vlivu mít nemohla. Kde v přepise svého díla Vondrák něco měnil proti konceptu, má to svůj dobrý důvod v látce samé a ne snad v příkladě Buddově.

- d) Přehled českomoravských nářečí. Fr. Pastrnek (3—4).
 e) Vývoj současného spisovného slovenského jazyka. Fr. Pastrnek (2 archy).
 f) Přehled slovenských nářečí. Fr. Pastrnek (2 archy).
 g) Československý přízvuk. A. Frinta (1 arch).

Toto určení s daným (a nejspíše smluveným) omezením a tato souvislost vysvětlují značnou měrou ráz práce Vondrákovy. V pojetí a zpracování svého úkolu i ve vnější úpravě své práce se Vondrák značně liší od E. Budde, jehož práce o jazyce ruském, zcela obdobná k práci Vondrákové a pro týž podnik napsaná, vyšla r. 1908; neznal jí patrně ještě, když svou práci psal.

Německého jazyka v ní užil asi ze zvyku (tou dobou psal převážně německy: právě tehdy dokončil 1. vydání své „Vergleichende Slavische Grammatik“ I, 1906, II, 1908 a chystal svou „Kirchenslavische Chrestomathie“ z r. 1910) a snad i proto, že německý text našel tehdy snáze překladatele do ruštiny, v které Encyklopedie měla býti psána, než český. Poněvadž němčina tohoto dílka Vondrákova neměla býti konečným jeho textem, nýbrž bezpochyby jen dorozumivacím prostředkem mezi autorem a původcem ruského znění, nezdálo se nutným trvati na ní ani nám, kteří jsme dali podnět k otištění tohoto dílka za zcela jiných poměrů.

Proč nevyšlo na místě, pro něž bylo určeno, když bylo včas napsáno, možno se zatím snad jen dohadovati.

Spolu se sedmi pracemi čtyř jiných spolupracovníků mělo vyjíti samostatně jako 16. sešit I. oddílu Encyklopedie, jazykozpytného, vypočtený na 14—16 archů, a činiti se sešitem 17., 4—5 archovým výkladem o lužické srbštině (od Arn. Muky), 4. svazek II. části tohoto oddílu, věnovaný česko-lužické skupině slovanských jazyků (oba sešity, 16. o 14—16 arších a 17. o 4—5 arších, byly by se sice od sebe značně lišily rozsahem, ale jinak není možno rozumně rozdělití uvedený svazek o česko-lužické jazykové skupině na oba přiřčené mu sešity; takovéto nesrovnalosti co do rozsahu, pokud jen byly věcně oprávněny, neměly významu v očích redaktora, jemuž samému 1. sešit Encyklopedie, „Istorija slavjanskoj filologii“, z předem určených 10 archů vzrostl na 60). Nevím, byla-li s jednotlivými spolupracovníky smluvena lhůta k dodání rukopisu (a s vydavatelem lhůta k jeho vydání) — v uvedeném Prospektu

nie takového není ani při jednotlivých sešitech ani svazcích a hlavních dílech celku. Byla-li, platilo asi o 16. sešitě, co uvádí jako jednu příčinu ztroskotání celého podniku dobře informovaný zpravodaj¹: „nebyly dodržovány lhůty“. Vondrák z osobních styků s redaktorem Encyklopedie, s nímž působil na téže universitě (vídeňské), asi věděl, že se dosud nesešly práce mající tvořiti 16. sešit, nespěchal s odevzdáním rukopisu, a redaktor na něj nenaléhal, věda, že rukopis je hotov a kdykoliv po ruce. Volné tempo ve vydávání Encyklopedie a fakt, že dokončení jedné části nedovedlo za dobrých pět let (do počátku světové války r. 1914) vymoci dodání ostatních částí téhož svazku, celkem nevelikých, nesevďčí dále zrovna o tom, že by byl redaktor celý podnik řídit tak pevnou rukou, jaké by bylo bývalo třeba při díle tak složitém. Svazek určený pro český jazyk nebyl patrně schystán do války, sic by snad byl býval vydán, poněvadž nezáleželo na tom, aby se časový pořad vydání jednotlivých částí shodoval s umístěním jich v celku Encyklopedie; válka přervala styky mezi ruským vědeckým světem a dosavadním slavistickým střediskem ve Vídni a konec její na Rusi ztroskotat Encyklopedii vůbec.

Práce Vondrákova zůstala v rukopise a jiné vědecké zájmy jeho (jmenuji jen 2. vydání „Altkirchenslavische Grammatik“ 1912, rozsáhlé přípravy k sepsání Církevněslovanského Slovníku, 2. vydání I. dílu „Vergleichende Slavische Grammatik“ 1924 se souvisejícími s ním monografiemi „Příspěvky k nauce o praslovanském přízvuku“ 1924 a „Další příspěvky k nauce o praslovanském přízvuku“ 1924 a české vydání „Církevněslovanské chrestomatie“ 1925), úřední práce a soukromé starosti způsobily, že mu zapadla za obzor. Odtud nedovedlo ji povznést ani vydání dvou prací, tolik se s ní stýkajících (Weingartova náčrtu „Vývoj českého jazyka“ 1914 a Flajšhansovy knihy „Náš jazyk mateřský. Dějiny jazyka českého a vývoj spisovné slovenštiny“ 1924), natož prací dotýkajících se jen některého jejího odstavce (jako knihy Alb. Pražáka „Dějiny spisovné slovenštiny po dobu Štúrova“ 1922 a jeho veliké rozpravy „Slovenská otázka v době J. M. Hurbana“ 1923 nebo

¹ M. Murko, Dobrozdání o návrhu Rukověti slovanské filologie, Věstník Č. akad. XXXIV., 1925, 58.

založení a působení „Naši řeči“). Ani v práci samé ani kde jinde není ani stopy po tom, že by se byl thematem jejím zabýval a zajímal ještě po r. 1909.

Do jazykozpytného oddílu Encyklopedie, a to do III. jeho dílu, majícího přinést poučení o stycích slovanských jazyků mezi sebou a s jazyky neslovanskými, měl Vondrák ještě přispěti výklady v části o vlivech na církevněslovanský jazyk:

b) Вліяніє западне (латинское, нѣмецкое), 1 arch,

c) Вліяніє чешско-моравское, $\frac{1}{2}$ archu

(a o vlivech řeckých měl pojednat M. Vasmer na 1 archu), a v části o vlivech na češtinu:

a) Слѣды вліянія церковнославянскаго на $\frac{1}{4}$ archu

(o ostatek této části se měli podělit V. Flajšhans s dvouarchovým výkladem o vlivech latiny, A. Beer se stejně velikým výkladem o vlivech němčiny, Vl. Francev s půlarchovou rozpravou o vlivech ruštiny a J. Melich se stejně rozsáhlým pojednáním o vlivech maďarských na slovenštinu).

Těchto tří prací jsem ve Vondrákově pozůstalosti nenašel. Možná, že jich vůbec nenapsal. Osud první práce najisto nepobízal k spěchu. Napsati je mohl ovšem dosti rychle, poněvadž mu jejich themata byla blízka.

Z toho, co bylo řečeno, vysvítá, že Vondrákova práce podává jeho názory, a pokud se zakládá na pracích cizích, stav vědění z r. 1908. Ukazuje dobře, jakým způsobem její úkol řeší jazykozpytec s literárně-historickými vědomostmi, ukazuje však též některými omyly a mezerami, že tento filolog, ač mívá čtení o historické mluvnici českého jazyka a dějinách české literatury (zachovala se ve znění německém, pocházejíce z doby vídeňské jeho učitelské činnosti), přece nepracoval o českém jazyce, jeho dějinách a dějinách jeho písemnictví se stejnou měrou odbornosti jako o církevní slovanštině, jejím písemnictví a srovnávacím slovanském jazykozpytě. Mimo pojetí úkolu, hodné napodobení, a některé záslužné samostatné vědní příspěvky k jeho provedení zasluhuje podle našeho mínění Vondrákova práce, aby byla otištěna, i jako doplněk k jeho obrazu jako vědce a ovšem i jako příspěvek k historii ztroskotaného prvního pokusu o encyklopedii slovanské filologie.

Do češtiny ji přeložil p. Ph. Stud. Adolf Kellner. Překlad jeho s originálem jsme srovnali p. prof. dr. Fr. Trávníček a já. V obsahu práce jsme nic neměnili. Ani ty nečetné opravy a doplňky, na něž pomýšlel, dokud měl živý zájem o svou práci, jsme do ní nevpracovali. Jen nějaký pokyn jeho pro vnější úpravu jsme provedli důsledněji, než bylo v rukopise.

V Brně dne 27. listopadu 1925.

St. Souček.